

Beslut

efter kvalitetsgranskning av betygssättning på
högskoleförberedande program vid
Vadsbogymnasiet i Mariestads kommun

Inledning

Skolinspektionen har med stöd i 26 kap. 19 § (2010:800) genomfört en kvalitetsgranskning av betygssättning på högskoleförberedande program. Syftet är att granska kvaliteten i betygssättningsprocessen med fokus på lärarnas arbete. Kvaliteten bedöms utifrån i vilken utsträckning lärarna gör en allsidig bedömning av elevernas kunskaper, baserat på ett brett och varierat underlag.

De övergripande frågeställningarna är:

1. I vilken utsträckning fångar läraren ett brett och varierat underlag som grund för betygssättning av elevens kunskaper?
2. I vilken utsträckning gör läraren en allsidig utvärdering av elevens kunskaper vid betygssättning?

För att besvara frågeställningarna granskas betygssättningen i svenska på högskoleförberedande program, med särskild inriktning på Svenska 3. Granskningen fokuserar på betygssättningen 2018 och berör 29 skolenheter med såväl enskilda som kommunala huvudmän. När kvalitetsgranskningen är avslutad i sin helhet redovisas de samlade resultaten i en övergripande kvalitetsgranskningsrapport.

Vadsbogymnasiet, i Mariestads kommun, ingår i denna granskning. Skolinspektionen besökte Vadsbogymnasiet den 28 november 2018. Besöket genomfördes av Charlotte Rudebeck och Roger Thuring. Skolinspektionen har tagit del av dokumentation från skolan och genomfört intervjuer med elever, med fyra svensklärare och med rektorn.

Vadsbogymnasiet är en kommunal skolenhet med cirka 800 elever. Enligt inkomna uppgifter från skolans rektor undervisar sex lärare i Svenska 3 innevarande läsår, varav samtliga är legitimerade och behöriga att undervisa i svenska i aktuella kurser. Under läsåret 2017/2018 hade sex lärare ansvar för betygssättningen i Svenska 3.

I detta beslut gör Skolinspektionen en samlad bedömning av det granskade området utifrån de övergripande frågeställningarna. Därefter följer en motivering till de utvecklingsområden som Skolinspektionen har identifierat inom ramen för granskningen.

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer att lärarna samlar bedömningsunderlag som ger en bred och varierad bild av alla elevers kunskaper i förhållande till syfte, centralt innehåll, kunskapskrav och den undervisning som bedrivits.

Lärarnas planering täcker centralt innehåll i Svenska 3 både avseende undervisning och bedömningstillfällen, men använder nationella provet som ett formativt underlag

Granskningen visar att lärarna vid Vadsbogymnasiet planerar kursen Svenska 3 utifrån ämnets syfte, centrala innehåll och kunskapskrav. Lärarna utgår ifrån områden såsom retorik, litteraturanalis, språkhistoria och vetenskapligt skrivande, vilka täcker hela det centrala innehållet.

Kursinnehåll som inte behandlas i det nationella provet betonas av en lärare som menar att även om både skriftliga och muntliga förmågor är viktiga så är även läsning av skönlitteratur angeläget.

Det förekommer dock att lärare anser att kursens planering styrs av det nationella provets upplägg och innehåll. Läsåret 2017/2018 skrev eleverna nationella provet under hösten, trots att kursen Svenska 3 avslutades först i slutet av vårterminen. Inför nationella provet fick eleverna öva på sådana moment som ingår i provet. Elevernas uppvisade kunskaper på nationella provet används sedan som utgångspunkt för planering av undervisning och bedömningstillfällen under kursen. Under vårterminen fick eleverna nya chanser att förbättra och visa upp de delar av kunskapskraven som nationella provet omfattar.

Lärarna genomför bedömningstillfällen som ger ett brett och varierat underlag för bedömning av alla elevers kunskaper

Av skolans dokumentation, lärarintervjuer och elevintervjuer framgår att lärarna samlar in ett brett underlag och ser till att varje del av kunskapskraven prövas vid minst tre tillfällen under kursens gång. Den inskickade dokumentationen visar att kursen innehåller olika former av muntlig framställning, vilket inkluderar olika former av förberedda samtal och argumenterande tal. Det framgår av såväl skolans dokumentation som lärarintervjuerna att lärarna även samlar in ett varierat underlag för bedömning. Under läsåret har muntliga och skriftliga bedömningsuppgifter varvats. Skriftliga uppgifter har till exempel genomförts i form av vetenskapliga rapporter, pm, olika typer av analyser och flera provskrivningar. Provskrivningarna sker i en låst digital miljö, vilket begränsar risken för fusk. Av lärarintervjuerna framgår att lärarna också utformar en avslutande mer individanpassad uppgift för elever som behöver ytterligare möjlighet att visa sina kunskaper.

Lärarna samlar in och utvärderar underlag för betygssättning

I intervjuerna med lärarna framkommer att de har tydliga strukturer för att samla in sina underlag för betygssättningen och återkoppla resultat till eleverna. Lärarna använder olika hjälpmedel för att sammanställa betygsunderlag. Exempelvis olika matriser i ett kalkylprogram och elevernas egna arbeten i form av exempelvis pm eller ljudinspelningar i en molntjänst med möjlighet att dela dokument. Systematiken för att sammanställa bedömningar är snarlik mellan lärarna. De utgår från kursmatriser och sammanställer även uppgiftsspecifika bedömningsmatriser. Samtliga matriser visar kunskapskraven/-delar av kunskapskraven för E, C och A. Lärarna kommenterar också elevernas prestationer i matriserna. När en uppgift är genomförd färläggas de delar av kunskapskraven uppgiften omfattat i uppgiftsmatrisen och i den övergripande kursmatrisen. Det finns inget enhetligt system för hur olika färger används när lärare markerar i matriserna. En lärare säger att hen grönmärkar där eleven har visat sina kunskaper i förhållande till delar av kunskapskraven. Samma lärare säger att en vit markering betyder att eleven ännu inte uppnått innehållet i den del av kunskapskravet som behandlas. Läraren ger exempel på att elever kan ha gjort en uppgift som visat på tillräcklig kvalitet men att läraren behöver mer underlag för att grönmärka kunskapskravet. Läraren uppger att i

matriser eleven inte kan se använder sig läraren av andra färger, t.ex. gul om det inte är helt klart, vilket för läraren kan betyda att eleven inte visat sina kunskaper tre gånger utan måste visa igen för att läraren ska vara säker på sin bedömning. Vissa matriser är alltså synliga för eleven, andra inte.

Lärarna har undervisningsmaterial samlat på en digital lärplattform och det materialet utvärderas för att säkerställa att alla elever får möjlighet att visa sina kunskaper. Lärarna berättar att det händer att de fått ändra sin planering för att få in mer bedömningsunderlag. Ett exempel som nämnts handlar om underlag för att bedöma elevernas förmågor kopplade till källkritik. Lärare säger också att mot slutet av läsåret är planeringen ibland mer flexibel för att kunna möta elevernas individuella behov av undervisning och för att ge möjlighet till ytterligare bedömningstillfällen.

Skolinspektionen bedömer att lärarna inte i tillräcklig utsträckning gör en allsidig bedömning av elevens kunskaper i förhållande till kunskapskraven.

Av lärarintervjuerna framgår att trots att lärarna använder sinsemellan olika system för att samla bedömningsunderlag har lärarna god överblick över dessa inför betygssättning. Granskningen visar dock att det finns en risk att lärarna inte gör en helhetsbedömning av elevernas kunskaper då det förekommer att lärare bortser från underlag som visar en lägre nivå eller fattar beslut om betyg baserat på enstaka underlag. Av lärar- och elevintervjuer framkommer att alla elever bedöms på samma grunder och att inga yttre faktorer, exempelvis påtryckningar från vårdnadshavare, spelar in vid betygssättning.

Lärarna har former för att få god överblick över samtliga underlag inför betygssättning

Skolans dokumentation och lärarintervjuerna visar att lärarna använder olika digitala system för att samla underlagen och kunna göra bedömningar. Betyg sätts utifrån information i kursmatrisen, de olika uppgiftsmatriserna, lärarnas kommentarer, genomgång av elevarbeten och undantagsvis annan kompletterande information. Underlag från andra kurser, texter skrivna i privata sammanhang och gymnasiearbetet är exempel på sådan kompletterande information.

Lärarna riskerar att sätta betyg utan en helhetsbedömning av elevernas kunskaper vid kursens slut

Vid intervju med lärare framkommer beskrivningar av arbetet med betygssättning som riskerar att resultera i felaktiga betyg. Ett exempel på detta är att om en elev uppfyllt samtliga delar av kunskapskravet för A, bortsett från den del som rör språkhistoria, resulterar detta ändå i betyget A.

En lärare beskriver under intervjuerna att bedömning av en elevs förmågor i förhållande till kunskapskraven kan utgå från ett begränsat underlag. Det kan bero på att en elev endast visat sina kunskaper i förhållande till en del av kunskapskraven vid ett tillfälle. En lärare uppger även att om en elev vid ett bedömningstillfälle sent under kursen inte visar upp samma kunskapsnivå som tidigare under kursen så kan läraren bortse från den sena bedömningen. Läraren menar att om en elev en gång visat en högre kvalitet så är den bedömningen tillförlitlig.

En lärare uppger att hen utvärderar elevernas kunskap genom en blandning av det högsta och det genomsnittliga en elev presterat.

Lärare uppger att för att säkerställa att elever når sina mål kan kunskapskraven skalas ner till en lista över vad läraren måste se för att kunna bedöma elevens kunskaper. Lärare säger att det kan liknas vid en avbockningslista för att säkra tillräckligt underlag för att kunna göra en bedömning mot kunskapskravens alla delar.

Rektorn uppger i intervjun att lärarna på skolan är noggranna med betygssättning och att de inte sätter ett högre betyg på en elev än vad det finns underlag för. Rektorn säger att pedagogiska diskussioner, kollegialt lärande, reflektioner kring matriser och undervisningens innehåll har ökat över tid och att det borde bidra till mer likvärdighet.

I intervju med elever framkommer att eleverna har olika bild av hur lärare gör när de sätter betyg. En del elever uttrycker att betyget sätts utifrån ett genomsnitt av de prestationer de uppvisat. Andra elever tror snarare att det är den bästa prestationen inom kunskapskravens olika delar som ligger till grund för betyget.

Lärarna arbetar för att säkerställa att alla elever bedöms på samma grunder

I intervjuerna med lärarna och eleverna framkommer att lärarna arbetar för att inga ovidkommande faktorer vägs in vid betygssättning. Eleverna uppger att betygen är rättvisa och de uppger att alla elever har fler tillfällen att visa kunskapskravens olika delar. Vid bedömning av de nationella proven arbetar lärarna tillsammans och proven är anonymiserade.

I intervjuerna med lärarna framkommer att det inte förekommer någon påverkan av rektor eller elever vid betygssättning. En lärare anger dock ett exempel på ett tillfälle då föräldrar försökt påverka betygssättningen. Föräldrarna till ett par elever som fått betyget F ifrågasatte grunderna för betygssättning. De menade att eleverna inte hade fått visa sina kunskaper muntligt i tillräcklig omfattning. Läraren argumenterade för att eleverna i viss mån måste skriva.

Rektor uppger att lärarna visserligen inte ger eleverna exakt samma uppgifter och att examinationerna kan variera, men att eleverna ändå kan känna sig säkra på att bedömningarna och rättningen blir likvärdig.

Skolinspektionen bedömer att lärarna inte i tillräcklig utsträckning samarbetar inom svenskämnet för att utveckla en samsyn kring bedömning och betygsättning.

Granskningen visar att lärarna sambedömer det nationella provet och samarbetar kring övergripande planering av kursen Svenska 3. I granskningen framkommer att det finns skillnader i resultat mellan könen och mellan resultat på nationella prov och slutbetyg. Granskningen visar att det finns skillnader i lärarnas arbete med att vikta bedömningsunderlag, exempelvis det nationella provet.

Lärarna samverkar kring betyg och bedömning, grovplanering av undervisning och bedömning av nationella prov

Lärarna är organiserade i arbetslag och i vissa arbetslag finns det en svensklärare. Utöver arbetet i arbetslagen har lärarna ämneskonferenser där de, bland annat, kan samverka kring betyg och bedömning. Det har under senare tid blivit mindre tid för ämneskonferenser uppger rektorn och säger att detta beror på att lärarna deltar i Skolverkets kompetensutveckling Läsluft.

Av lärarintervjuerna framkommer att de tillsammans gör en grovplanering av kursen Svenska 3, men att lärarna sedan planerar kursen i detalj själva. Lärare uppger att kursens upplägg kan förändras och anpassas under kursens gång.

Av intervjuer med lärare och rektorn framkommer att lärarna samverkar när det gäller att bedöma nationella proven i Svenska 3. De nationella proven anonymiseras och lärarna arbetar parvis med bedömningen av dessa. Proven fördelas slumpvis. Ifall man inte är överens, tar man hjälp av två andra lärare. Sambedömning av nationella proven i Svenska 3 sker dels på särskild tid avsatt för detta och dels under ämneskonferenstid. Utöver de nationella proven är det däremot mer sällan lärare sambedömer uppgifter.

Av lärarintervjuer framkommer att lärarna inte samverkar kring betygssättning annat än i undantagsfall gällandes särskilt svårbedömda elever. Sådan samverkan sker ibland inom arbetslaget där lärarna söker underlag för betygssättning som kommit till inom ramen för andra ämnen än svenska, exempelvis religionskunskap.

Lärarna analyserar inte skolenhetens skillnader mellan resultat på nationella prov och kursbetyg, eller könsrelaterade skillnader

Skolenhetens insända dokumentation visar att det finns könsrelaterade resultatskillnader för såväl betyg som nationella prov i Svenska 3. Läsåret 2017/2018 hade 60 procent av kvinnorna och 30 procent av männen betyget A eller B i Svenska 3. Motsvarande siffror avseende resultatet på nationella provet samma år är 22 procent A eller B för kvinnor, 12 procent för män. Nationella provet skrevs på höstterminen och betyget sattes under vårterminen.

Av intervju med rektorn framkommer att skolledningen inte genomfört någon djupare analys av skillnader mellan slutbetyg och resultat på nationella prov. En förklaring till detta är att eleverna har skrivit nationella provet under höstterminen. Rektor menar att det är en stor del av förklaringen till dessa skillnader. Eftersom detta inte analyserats på djupet har rektorn heller inga förklaringar kring könsskillnader på skolan baserat på denna statistik. De förklaringar som rektorn ger kring skillnader i resultat på nationella prov och betyg samt att skillnaden mellan det nationella provet och kursbetyget är större hos gruppen kvinnor jämfört med gruppen män är av mer generell art. Exempelvis att kvinnor är mer fokuserade på att få höga betyg.

Lärarna sätter betyg på olika grunder

Granskningen visar att det finns skillnader i hur lärarna viktar olika betygsunderlag. Ett exempel är att synen på hur nationella provet i Svenska 3 som betygsunderlag varierar. En lärare uppger vid intervjun att det är ett underlag för betygssättning men i en lärarintervju beskriver lärare nationella provet snarare som ett avstamp inför kursen och som ett tidigt underlag som används formativt. Med formativt menas att det är frågan om ett bedömningsunderlag för vidare kunskapsutveckling snarare än ett underlag för betygssättning.

Identifierade utvecklingsområden

I syfte att höja verksamhetens kvalitet bedömer Skolinspektionen att ett utvecklingsarbete i första hand behöver inledas inom följande områden.

- **Rektorn behöver försäkra sig om att lärarna gör en allsidig bedömning av elevens kunskaper i förhållande till kunskapskraven.**

Granskningen visar att det finns en risk att lärare sätter betyg som inte grundar sig på en allsidig bedömning av elevernas kunskaper. Av lärarintervju framkommer exempel på betygssättning som inte är i överensstämmelse med gymnasieförordningen. I intervju förekommer det att lärare beskriver att om en elev uppvisat kunskaper och förmågor som bedöms uppfylla samtliga delar av kunskapskravet för A bortsett från språkhistoria får eleven ändå A i betyg. Enligt gymnasieförordningen preciserar kraven för betyget A vad som krävs för att få det betyget.¹ I det aktuella fallet har inte eleven uppfyllt kraven för A och ska därför heller inte ha A i betyg på kursen. Skolinspektionen bedömer att Vadsbogymnasiet behöver åtgärda detta så att inte framtida betyg på kursen Svenska 3 riskerar att bli felaktiga.

Lärarna har ett brett och varierat bedömningsunderlag, vilket utgör en god grund för betygssättning. Granskningen visar dock att betygssättningen i större utsträckning behöver utgå från en bedömning av en stabil kunskapsprestation hos eleverna. Detta för att undvika risken att betyg sätts på enstaka bästa prestationer. Läraren ska väga in allt kunnande eleverna har visat i olika situationer, som är giltigt i förhållande till kunskapskraven i Svenska 3 vid tiden för betygssättningen, och med den informationen som grund göra en helhetsbedömning av elevens kunskaper i förhållande till hela kunskapskravet för en betygsnivå. Genom att samla in bedömningsunderlag med bredd och variation får läraren en god bild av elevens kunskaper i förhållande till kunskapskraven då eleven flera gånger och på olika sätt kan visa kvaliteter i sina kunskaper. Läraren ska vid betygssättning se till den samlade bilden av dessa underlag, och inte göra sin bedömning utifrån enstaka underlag. I Skolverkets allmänna råd om betyg och betygssättning betonas att betygssättning inte är en mekanisk avprickning utan ska vara en professionell bedömning som lärare gör.²

- **Rektorn behöver försäkra sig om att lärarna i högre utsträckning utvecklar en samsyn kring bedömning och betygssättning.**

Granskningen visar att det förekommer att lärare resonerar kring samma betygsunderlag på olika sätt. Lärarna har exempelvis inte en samsyn kring hur resultatet på det nationella provet ska viktas vid betygssättningen. Enligt skollagen syftar också de nationella proven till att stödja betygssättningen.³ Därför behöver lärarna exempelvis diskutera hur det nationella provet ska användas vid betygssättning. Det förekommer även att betygssättning inte utgår från en allsidig bedömning av elevernas kunskaper, utan utifrån elevens enstaka starkaste prestationer. Detta beskrivs utförligare under det första utvecklingsområdet ovan.

¹ Gymnasieförordningen (2010:2039) 8 kap. 2§

² Skolverket (2018) *Betyg och betygssättning*. Skolverkets allmänna råd

³ Skollagen 8 kap. 3 §.

En lärare uppger under intervjun att bestämmelser kring betygssättning är svårtolkade, vilket indikerar ett behov av samverkan så att lärarna utvecklar en samsyn kring betygssättning.

Granskningen visar även att det bland eleverna saknas en samsyn hur betygssättning går till. Sammantaget visar detta på ett behov av samverkan för att utveckla en gemensam förståelse kring bedömning och betygssättning hos skolans lärare, vilken grundar sig på gällande författningar och föreskrifter.

Uppföljning

Huvudmannen ska senast den 5 september 2019 redovisa till Skolinspektionen vilka åtgärder som vidtagits utifrån de identifierade utvecklingsområdena samt vilka effekter det haft för verksamheten.

Redogörelsen skickas via e-post, till *kvalitetsgranskningarsthlm@skolinspektionen.se*, eller per post till, Skolinspektionen, Box 23069, 104 35 Stockholm. Hänvisa till Skolinspektionens diarienummer för granskningen (dnr 400-2017:10213) i de handlingar som sänds in.

I ärendets slutliga handläggning har utredare Charlotte Rudebeck och projektledare Karin Lindqvist deltagit.

På Skolinspektionens vägnar

X Gabriel Brandström

Beslutsfattande

Signerat av: Gabriel Brandström

X Roger Thuring

Föredragande

Signerat av: Roger Thuring

Mer information om kvalitetsgranskningen finns på Skolinspektionens hemsida:

<https://www.skolinspektionen.se/sv/Tillsyn--granskning/Kvalitetsgranskning/Skolinspektionen-granskar-kvaliteten/betygssattning-pa-hogskoleforberedande-gymnasieprogram--fokus-pa-svenska/>

Bilaga: Författningsstöd

Skollagen (2010:800)

3 kap. 16 § 1-2 st.

Beslut om betyg

Betyg ska beslutas av den eller de lärare som bedriver undervisningen vid den tidpunkt när betyg ska sättas.

Om läraren eller lärarna inte är legitimerade, ska beslutet fattas tillsammans med en lärare som är legitimerad. Kan dessa inte enas ska betyget beslutas av den legitimerade läraren under förutsättning att han eller hon är behörig att undervisa i det ämne som betyget avser. I annat fall ska betyget beslutas av rektorn.

Gymnasieförordningen (2010:2039)

8 kap. 2 §

Kunskapskrav ska finnas för betygen A-E.

Kraven för betygen A, C och E ska precisera vilka kunskaper som krävs för respektive betyg. Kunskapskravet för betyget D innebär att kraven för E och till övervägande del för C är uppfyllda.

Kravet för betyget B innebär att även kraven för C och till övervägande del för A är uppfyllda.

8 kap. 3 §

Syftet med nationella prov är att stödja betygssättningen.

8 kap. 3 a §

Nationella prov ska användas i de kurser som anges i 3 b §.

När nationella prov används ska eleverna delta i alla delar av proven. Rektorn får besluta att en elev inte behöver delta i ett nationellt prov eller i någon eller några delar av ett sådant prov, om det finns särskilda skäl.

8 kap. 3 b §

Nationella prov ska användas i den högsta avslutande kursen på programmet och, i förekommande fall, inriktningen, i ämnena engelska, matematik och svenska eller svenska som andraspråk med undantag för kursen svenska 2 eller svenska som andraspråk 2.

Proven ska vara uppdelade i delprov som genomförs på vissa dagar eller under vissa perioder.

2011 års läroplan för gymnasieskolan, Lgy 11, (SKOLFS 2011:144)

Lgy 11, 1. Skolans värdegrund och uppgifter, Kunskaper och lärande

"Kunskap är inget entydigt begrepp. Kunskap kommer till uttryck i olika former - såsom fakta, förståelse, färdighet och förtrogenhet - som förutsätter och samspelar med varandra. Undervisningen får inte ensidigt betona den ena eller den andra kunskapsformen."

Lgy 11, 2. Övergripande mål och riktlinjer, 2.1 Kunskaper

I avsnittet uppställs ett antal riktlinjer och för läraren gäller att denne bl.a. ska

- se till att undervisningen till innehåll och uppläggning präglas av ett jämställdhetsperspektiv,
- samverka med andra lärare i arbetet med att nå utbildningsmålen,
- i undervisningen beakta resultat av utvecklingen inom ämnesområdet och för undervisningen relevant pedagogisk och annan forskning, och

Lgy 11, 2. Övergripande mål och riktlinjer, 2.5 Bedömning och betyg

I detta kapitel anges bland annat riktlinjer för läraren, exempelvis ska läraren redovisa för eleverna på vilka grunder betygssättning sker. Vidare anges att läraren vid betygssättningen ska

- utnyttja all tillgänglig information om elevens kunskaper i förhållande till de nationella kunskapskrav som finns för respektive kurs,
- beakta även sådana kunskaper som en elev har tillägnat sig på annat sätt än genom den aktuella undervisningen, och
- utifrån de nationella kunskapskrav som finns för respektive kurs allsidigt utvärdera varje elevs kunskaper.

Prop. 2009/10:165 *Den nya skollagen - för kunskap, valfrihet och trygghet*

"Betygssättning är beslut som typiskt sett har rättsverkan för eleven. Betygen kan ha en avgörande betydelse för elevens framtid, eftersom de har en direkt koppling till urvals- och behörighetsbestämmelser. Betygssättningen innebär därmed myndighetsutövning. Det är av stor vikt att elever ska känna att de har fått visa sina kunskaper och blivit rättvist bedömda. Att betygen måste vara rättvisa och likvärdiga är därför en självklarhet." (s.297)

"Betyg och bedömning är starkt förknippade med varandra. Bedömning behöver ständigt göras för att utvärdera hur lärandet sker mot uppställda mål och kunskapskrav. Den kunskapssyn som kommer till uttryck i läroplaner och andra styrdokument utgår ifrån att det sker en bedömning som grundar sig på observationer, samtal, elevarbeten, projekt- och grupparbeten samt enskilda uppgifter. Bedömningen syftar till att identifiera elevens kunskaper för att beskriva starka och svaga sidor och ge ett bra underlag för att planera elevens fortsatta utveckling. Betygen ska visa i vilken utsträckning eleven har uppnått de nationellt uppställda kunskapskraven och även visa kvaliteten i kunskaperna. Nationella ämnesprov och andra prov är därvid en del av bedömningsunderlaget." (s.298)